

Guorahallan / Salkehtimmie / Guoradallam / Utredning

(Nordsamisk)

Go vihku demeanssa sámii eamiálbmogis

Go áigu guorahallat kognitiiva massima ja demeanssa sámii eamiálbmogis, de leat ráhkaduvvon sierra ávžžuhusat. Dearvašvuodadirektoráhta násonála fágalaš njuolggadusaid demeanssa birra gávnnat sin neahttašiiduun: www.hesedirektoratet.no

Násonála fágalaš njuolggadusain demeanssa birra ávžžuhuvvo garrasit ahte olbmuid, geain lea sámii kulturduogáš, ja geain vihkot demeanssa, berre spesialist-adearvašvuodabálvalus guorahallat dalle, go giella, oahppodási ja/dahje kultuvra heađuštit guorahallama vuoddearvašvuodabálvalusas, vaikko vel deattuhuvvo ahte sámii kulturduogáš ii leat sierra eaktu oazžut guorahallama spesialistadearvašvuodabálvalusas. Fuomáš dulkadárbbu.

Kognitiiva kártenreaidut MMSE-NR3 ja RUDAS mat leat oassin demeanssa vuoddočielggadeamis, leat jorgaluvvon davvisámegillii. Geahča skáláid ja iskosiid: www.aldringoghelse.no/skalaer-og-tester/

(Sørsamisk)

Saemien aalkoealmetjeh gosse demensem sovmehte

Juktie kognitijve biehtemem jih demensem saemien aalkoealmetji luvnie salkehtidh, jijtsh juvnehtimmieh leah dorjesovveme. Healsoedirektoaraaten nasjonaale faageles njoelkedassh demensen bijre gáávnesieh dej nedtesæjrojne: www.hesedirektoratet.no

Akte tjarke juvnehtimmie Nasjonaale faageles njoelkedassine demensen bijre, almetjeh saemien kultuvremaadtojne jih gosse demensem sovmehte, byöroeh salkehtimmieh sjierehealsoedienesjnie áadtjodh gosse gieles, ööhpehtimmiedaltse jih /jallh kultuvre lea akte heaptoe salkehtæmman aalkoehealsoedienesjinie, jalhts tjærtete saemien kultuvremaadtoe oktegh ij leah akte jijtse krievenasse juktie sjierehealsoedienesjnie salkehtidh. Árrode tsáatskeles toelhkediensjeh mæhtieh daerpies árrodh.

Doh kognitijve goerehtallemedirregh MMSE-NR3 jih RUDAS mah leah meatan basaale salkehtimmesne demenseste leah jarkoestamme noerhtesaemien gielese. Vuartesjeh skaalah jih teesth: www.aldringoghelse.no/skalaer-og-tester/

(Lulesamisk)

Gå jáhkká sámien la demænsa

Gå galggá sámij kognitijva vájvij ja demensav guoradallat de li sierra ráde dagáduvvam. Varresvuodadirektoráhta nasjónála fágalaš njuolggadusá demensa vuoksjuj gávna sijá næhttabelijn: www.hesedirektoratet.no

Nasjónála fágalaš njuolggadusájn tjelggasit rádádáláduvvá jut ulmutja sámie kulturduogátjijn gejt jáhkká li demensas skihppámin bierriji guoradaláduvvat varresvuodátjehppe-dievnastusán gá giella, áhpadusdásse ja/jali kultuvrra la hásstalussan vuodovarresvuodadievnastusán, vájku dættoduvvá sámie kulturduogásj iesj aktu ij la gájbbádussan varresvuodátjehppedievnastusán giehtadaláduvvat. Gáhtti val jus la dárbbu dálkkumdievnastusájs.

Kognitijva kárttimvædtsaga MMSE-NR3 ja RUDAS ma li oassen demensa vuodoguoradallamis li nuorttasá-megiellaj járggáluvvam. Gehtja skálájt ja tevstajt: www.aldringoghelse.no/skalaer-og-tester/

(Norsk)

Samisk urbefolkning med mistanke om demens

For utredning av kognitiv svikt og demens hos samisk urbefolkning er det utarbeidet egne anbefalinger. HelseDirektoratets nasjonale faglige retningslinje om demens finner du på deres nettsider: www.hesedirektoratet.no

Det anbefales sterkt i Nasjonal faglig retningslinje om demens at personer med samisk kulturbakgrunn og med mistanke om demens bør utredes i spesialisthelsetjenesten når språk, utdanningsnivå og/eller kultur er en barriere for utredningen i primærhelsetjenesten, selv om det presiseres at samisk kulturbakgrunn i seg selv ikke er et eget kriterium for utredning i spesialisthelsetjenesten. Vær oppmerksom på behov for tolketjenester.

De kognitive kartleggingsverktøyene MMSE-NR3 og RUDAS som inngår i basal utredning av demens er oversatt til nordsamisk. Se skalaer og tester: www.aldringoghelse.no/skalaer-og-tester/

(Nordsamisk)

Guorahallama, diagnosa ja/dahje divššu maŋŋá spesialistadearvvašvuodábálvalusas galgá vuodđodearvvašvuodábálvalus váldit badjelasas čuovvoleami, áinnas definerejuvvon fágaidrasttildeaddji joavkku / koordináhtora bokte, ovdal go spesialistadearvvašvuodábálvalus loahpaha oktavuoda. Fágaidrasttildeaddji joavku / koordináhtor berre fállat lagaš čuovvoleami áiggi badjel.

Vai duste dohkálaš guorahallama ja buori divššu/čuovvoleami gáibádusaid, de lea dehálaš ahte dearvvašvuoda- ja fuolahusbargiin sámi eamiálbmogii deaivvadettiin lea máhttu sámi kultuvrra, bearraša fierpmádaga, olbmo áddejumis dearvvašvuodas, dávdas ja divššus.

(Sørsamisk)

Gaervies salkehtimmien, diagnostihken jïh/jallh bæhtjierdimmien mænngan aalkoehealsoedienesje edtja dam guhkiebasse dâarjoehtimmien vaeltedh, maaje tjierrestamme dâaresthfaageles dâehkine / koordinatovrine, ávtelen sjierehealsoedienesje gaskesem tjöodtjeste. Dâaresthfaageles dâehkie /koordinatovre byöroe faalenassem vedtedh lihke dâarjoehtimmien bijre guhkiebasse.

Juktie krievenasside dâastodh eensi salkehtimmien bijre jïh hijven bæhtjierdimmien/ dâarjoehtimmien bijre dellie joekoen vihkeles healsoe- jïh hoksebarkijh daajroem utnieh kultuvren jïh fuelhkien viermien bijre jïh guktie almetje healsoem, skiemtjelassem jïh bæhtjierdimmiem guarkoe.

(Lulesamisk)

Gå varresvuodatjehppedievnastusán la guoradaláduvvam, diagnávsáv ja/jali giehtadallamav oadtjum, galggá vuodovarresvuodadievnastus válldet badjel vijddásap tjuovvolimev. Vuohkasamos jus dat dagáduvvá mierredum fágajgasskasasj juohkusa/koordináhtura baktu, ávdđál varresvuodatjehppedievnastus lähpat aktijvuodav. Fágajgasskasasj juogos/koordináhtur bierrï fállat dárkkelis tjuovvolimev ájge nalluj.

Váj sámijtt álgoálmugin dâgálasj láhkáj guoradallá ja buoragitt giehtadallá/tjuovvol de la ájnas jut varresvuodabargge dâbđdi sáme kultuvrav, familja værmástagáv, ulmutja ietjas dâdjadusáv varresvuodas, skihpudagás ja giehtadallamis.

(Norsk)

Etter endt utredning, diagnostikk og/eller behandling i spesialisthelsetjenesten skal primærhelsetjenesten overta videre oppfølging, gjerne ved definert tverrfaglig team / koordinator, før spesialisthelsetjenesten avslutter kontakten. Tverrfaglig team / koordinator bør gi tilbud om tett oppfølging over tid.

For å imøtekomme kravene til forsvarlig utredning og god behandling/oppfølging er det i møte med samisk urbefolkning av betydning at helse- og omsorgspersonell har kunnskap om samisk kultur, familiens nettverk, personens forståelse av helse, sykdom og behandling.